

Institutionen för kulturvetenskaper – Avdelningen för Etnologi

Nygammalt våld

Hur några äldre kvinnor uppfattar våld i Halmstad

ETN A21 Delkurs 3

Ruben Andersson och Anna Ågren

2009-06-03

Abstract

Denna etnografiska uppsats beskriver några äldre kvinnors uppfattning och erfarenhet om vår tids våld. Syftet är att undersöka hur våldet kan förklaras utifrån ett kulturanalytiskt perspektiv. Vi har genomfört en kvalitativ studie, där vi i vår analys kombinerat diskursteori och fenomenologi.

Vi har utgått ifrån tematiserande frågor om gatuvåld som: när och var sker våldet, hur ser våldet ut, vem utför det och varför. Resultatet visar att de äldre kvinnornas uppfattning ofta utgår från vad man sett och hört via sociala berättelser, men också genom personliga upplevelser. Kvinnorna berättar även om hur våldet var under deras ungdomstid och jämför det med nutid, och kommer fram till att våldet blivit mer omfattande och grövre.

Innehåll

Inledning.....	3
Vägledande frågor och teman.....	4
Teoretiska utgångspunkter	5
Empiriskt material	8
Disposition	9
Sju kvinnors berättelser om våld.....	10
Föreställningar om våld.....	16
Var sker våldet?.....	16
När sker våldet?.....	18
Vem utför våldet?.....	19
Hur ser våldet ut?	20
Varför brukas våld?.....	21
Hur har våldet förändrats?.....	24
Sammanfattning	28
Källor och litteratur	29

Inledning

2001 görs en undersökning i Umeå kommun, *Ofrid*, av Brottsoffermyndigheten för Socialdepartementets räkning. Man frågar 1500 äldre kvinnor och män i åldern 65-80 år om deras erfarenheter av våld. Brottsoffermyndigheten utgår från en bred definition av våld som inkluderar hot, trakasserier, kränkningar och fysiskt våld; med definitionen att ”någon uppträtt våldsamt mot dem”¹. Definitionen inkluderar även strukturellt våld såsom sexualiserat våld i olika former samt ekonomiskt våld. 76 procent svarar på undersökningens frågor i det statistiska materialet. Resultatet presenteras och man konstaterar att våldet ”förekommer i en sådan omfattning att det måste betraktas som ett folkhälsoproblem och kräver åtgärder”.² Undersökningen blir till motioner i riksdagen. Materialet kan både användas som underlag i samhällsdebatter samt i lobbyverksamhet. Utredarna hänvisar också till tidigare forskning från SCB som säger att 1 % av de äldre i 65-74 årsåldern blir årligen utsatta för hot och våld i offentlig miljö, så kallat gatuvåld, samtidigt som ensamstående oftare drabbas än sammanboende, och kvinnor oftare än män.³ I sin egen undersökning noterar Brottsoffermyndigheten dock att bara hälften av kvinnorna som utsatts för fysiskt våld anger var detta skett, således kan man inte veta om våldet skett på offentlig plats eller i hemmet.⁴

I Hallandsposten från den 22 februari i år (2009) kan man läsa, under rubriken ”Flera fall av våld mot kvinnor”, att flera kvinnor fallit offer för våld i sådan omfattning att en ”särskilt relationsutredare fick extratjänstgöra”.⁵ Från den 6:e februari 2005 kan man också i Aftonbladet läsa om Halmstad som, åtminstone under denna tid, Västsveriges farligaste ort; i artikeln beskriver man risken för överfall och misshandel i länets huvudstad.⁶

Länsmuseet Halmstad har tagit fasta på detta och kommer att belysa det oprovocerade våldets skepnader och verkningar vid ett utställningsprojekt den 22 september – 20 november 2009. Projektet heter ”Ett slag på käften – det oprovocerade våldets skepnader och verkningar”. Vår dokumentation utgör ett led i detta projekt, som en samverkan mellan

¹ <http://www.brottsoffermyndigheten.se/Sidor/EPT/Bestallningar/PDF/Ofrid.pdf>, s. 107. (2009-05-24)

² <http://www.brottsoffermyndigheten.se/> (2009-05-07)

³ <http://www.brottsoffermyndigheten.se/Sidor/EPT/Bestallningar/PDF/Ofrid.pdf>, s. 43. (2009-05-07)

⁴ <http://www.brottsoffermyndigheten.se/Sidor/EPT/Bestallningar/PDF/Ofrid.pdf>, s. 109. (2009-05-07)

⁵ <http://hallandsposten.se/> (2009-03-30)

⁶ <http://www.aftonbladet.se> (2005-02-06)

Länsmuseet och etnologistuderande vid Lunds och Göteborgs universitet. Man kommer också ge en historisk tillbakablick över gatuvåldet. Att gatuvåldet används som utgångspunkt i museets projekt är, med detta i åtanke, relevant för allmänheten, eftersom det finns en mediebaserad och socialt förankrad bild av Halmstad som våldsamt stad

Det kan alltså konstateras att det finns ett allmänt kunskapsintresse att belysa frågan om Halmstadbornas erfarenhet och utsatthet av våld. Dessa gemensamma erfarenheter, menar vi, utgör en bra grund för fortsatt kulturanalytisk forskning för att belysa hur våldsamma händelser och föreställningar om våldet i staden påverkar människorna i Halmstad

Vår intension är att ge en bild av hur ett antal informanter uppfattar sin hemstad i fråga om gatuvåld, då vi menar att bilden av Halmstad som en våldsamt stad, och oron för att bli utsatt för våld, får konsekvenser för människor till vardags, direkt eller indirekt.

Att vi satt de äldre kvinnorna i fokus vill vi motivera med att kvinnor, och i synnerhet äldre kvinnor, är mer rädda för att bli utsatt för våld och våldsvärkare än män. Folklivsforskaren Jochum Stattin skriver i sin bok *Från Gastkramning till Gatuvåld* att denna rädsla gör att kvinnor i högre grad än män, tvingas ta hänsyn till den oro och rädsla de känner för våld. (Jfr Stattin 1990:146 ff.) Utifrån detta är det intressant att undersöka hur kvinnor praktiskt förhåller sig till sin rädsla eller oro för våld. Vilka vardagliga och kulturella konsekvenser får våldet i ett samhälle?

Vägledande frågor och teman

Syftet med denna uppsats är att ur ett kulturanalytiskt perspektiv undersöka några äldre kvinnors erfarenheter av och föreställningar om gatuvåld. Vi har försökt urskilja sociala och personliga berättelser i informanternas historier. Definitionen av sociala berättelser är den kunskap som förmedlas inom en grupp eller i ett samhälle, ett kollektiv med flera röster som enats om en uppfattning. Personliga berättelser är å andra sidan självupplevda för en individ, där dennes erfarenheter tolkats i sin verklighet.

Genom berättelserna har vi tagit reda på hur kvinnorna ser på det offentliga våldet. Vi har delat upp berättelserna i ett antal teman, som belyser olika aspekter på informanternas erfarenheter av våld. Dessa teman är:

Var sker våldet? Här tittar vi titta närmare på frågor som; på vilka platser sker våldet? Finns det platser som är farligare än andra? Vi kommer att, utifrån informanternas berättelser, se om de skapat sig en s.k. kognitiv karta över de platser som förefaller osäkra⁷, eller säkra.

När sker det? Under detta tema tittar vi närmare på hur dagtid och natttid uppfattas med koppling till rädsla och oro för gatuvåld.

Vem utför våldet? Här vill vi undersöka hur informanterna beskriver våldsverkarna, samt se på de föreställningar om vem informanterna menar orsakar gatuvåldet. Under detta avsnitt undersöker vi också ifall informanterna anger vilka som oftast drabbas av våldet, eftersom relationen offer och förövare är ofrånkomlig att lämna utanför detta avsnitt.

Hur ser det ut? Under detta tema tittar vi närmare på hur våldet i informanternas berättelser beskrivs; om informanterna ser det som provocerat eller oprovocerat våld, om tillvägagångssätt och eventuell prevention.

Varför brukas våld? I detta fjärde tema analyseras de förklaringar och orsaker som informanterna tillskriver våldet. Vilka händelser använder informanterna när de berättar om våld?

Hur har våldet förändrats? Avslutningsvis vill vi titta närmare på de historiska tillbakablickar som informanterna delgett oss. I de fall då våra olika teman sammanstrålar i informanternas berättelser kommer vi att klargöra dess flertydiga innebörd. Därför vill vi låta våra olika frågeställningar vara så pass öppna att de inte försvårar en betydelsefull analytisk innebörd.

Teoretiska utgångspunkter

I analysen vill vi kombinera ett diskursteoretiskt och ett fenomenologiskt perspektiv. Vi kommer nu att definiera och förklara vårt användande av dessa teorier.

⁷ Ehn och Löfgren skriver i *Kulturanalys* (1982:52f) om hur en kognitiv karta visar det kulturella landskap människor orienterar sig i. Föreställningar om närhet och avstånd, främmande och hemtam, den historiska aspekten, sociala relationer samt värderingar om vad som är vacker eller fult i ett landskap är alla delar i den kognitiva, eller mentala kartan. Genom att informanterna beskriver sin hemstad visar sig även föreställningar om olika platser och områden som laddas med olika betydelser.

Den definition av diskurs som vi använder oss av i analysen är kopplad till den franske filosofen Michel Foucaults teori om makt och vetande:

Det som får makten att äga giltighet, det som gör att den blir accepterad, är helt enkelt det faktum att den inte bara tynger oss som en kraft som säger nej utan genomsyrar och skapar tingen; den framkallar njutning, frambringar kunskap, skapar diskurs. Den måste betraktas som ett mer produktivt nätverk som löper genom hela samhällskroppen än som en negativ instans med förtryck som uppgift. (Foucault 1980:119 efter Winter Jørgensen & Philips, *Diskursanalys som teori och metod* 2000:20)

Foucault beskriver diskursen som de normer som påverkar människors uppfattning om omvärlden så till den grad att vi baserar vårt vetande kring detta. Vidare skriver de danska kommunikationsvetarna Winter Jørgensen och Philips om hur makten över vetandet både är produktivt och begränsande, medan Foucault ser diskursen som ett mer alstrande fenomen. (2000:20) När det gäller hur diskursanalysen bör användas menar Winter Jørgensen och Philips att man *inte* bör försöka ta reda på vad människor verkligen menar eller hur verkligheten egentligen ser ut; det går inte att kringgå diskursen på ett sådant sätt. Vad man istället bör använda diskursteorin till, är att undersöka vad som sagts och gjorts för att hitta mönster och se vad diskursen skapar för sociala konsekvenser. (2000:28) I vårt fall handlar det om vad de berättelser om samhällets våldsamhet, som alla är delaktiga i, får för konsekvenser i människors vardag.

Genom att titta på de äldre kvinnornas berättelser om våld så kommer vi använda oss av diskursteorin för att se kulturella mönster framträda; dessa ger en uppfattning om diskursens skapande av kvinnornas kunskap och vetande. Fördelen med diskursteorin är att vi kan leta efter förklaringsmodeller hos informanterna som kan analyseras utifrån olika teman som går igen i deras berättelser. Diskursteorin är också möjlig att förena med det kulturanalytiska perspektiv som ligger till grund för ämnet.

I fenomenologi vill man fånga upplevelsen av ett fenomen. Hur detta ska beskrivas görs bäst med hjälp av den tjeckisk-tyske filosofen Edmund Husserls favoritexempel perceptionsfenomenet ”där ett ting blir erfaret i en perceptionsakt”.⁸ Vi har då exempelvis medvetandet riktat mot ett icke förnimbart föremål som tal. Beskrivningen av detta icke förnimbara som finns i medvetandeakten är *intentionaliteten* (intention = avsikt) och det är

⁸ *Filosoflexikonet*, 1988:244

genom denna som det man ser i sitt inre får sin mening. Med intentionaliteten avses att varje människa har en förförståelse som skapar ett perspektiv för tolkning av erfarenheter. Den kan liknas vid en föreställningsakt där människan i sin livsvärld erfar något och ger då erfarenheten en betydelse och en riktning. Livsvärlden är den värld som vi människor lever i tillsammans med andra människor och som vi kan stå i ett kommunikativt förhållande till. Det är en social värld med mänsklig organisering av livet, traderat från människa till människa, därmed är även livsvärlden en historisk värld.

I denna undersökning är det således informanternas perceptionsakt vi är ute efter, d v s att kunna beskriva upplevelsen av ett fenomen så som det visar sig hos informanterna. Det kan då vara alla variationer av livsvärldsmönster man träffar på samt den centrala essensen som kommer igen i alla informanternas livsvärldar. Enligt etnologen Jonas Frykmans uppfattning är det så att när den postmoderna eller *nya fenomenologin* söker efter nya utgångspunkter, begrepp som handlar om utväxlingen mellan människor och deras omgivande miljö, är det ”självlklart att subjektivitet och materialitet inte är något som utesluter utan tvärt om betingar varandra”. (2003:3)

Vårt mål med undersökningen är således att försöka förstå hur våra informanter via sin varseblivning bygger upp och *skapar* sin förståelse om våldet som ett samhälligt fenomen; hur våldet ges mening samtidigt som rädslan för detta våld får en inriktning. Detta tangerar vad Frykman och hans kollega Nils Gilje framhåller genom att se människan som kulturvarelse, såsom en *upplevare* förr än som *mottagare* av olika former av budskap, och som *meningsskapare* förr än som *uttolkare*, och som *aktör* förr än som *betraktare*”. (1996:6f) Det är således möjligt att se hur människor tolkar och bringar till liv den inspiration; input, som kommer från omgivningen. Vi ser det också som angeläget att i likhet med vad Frykman menar;”... lyfta fram de mallar som *vardagslivet* med dess värderingar och vanor skapar”. (1992:243)

Med utgångspunkt från ovanstående beskrivning ser vi fenomenologin som ett utmärkt verktyg för att lyfta fram informanternas uppfattning eller erfarenhet om vår tids våld. Vi vill också tränga in i deras historiska kontext för att se eventuella skillnader de menar finns mellan dåtid och nutid.

En sammankoppling av diskursteori och fenomenologi utfaller således i en *teoretisk eklekticism*. Enligt etnologen Magnus Öhlander är de flesta etnologer teoretiska eklektiker,

vilket ska ses som något positivt eftersom det kan leda till att nya teorier växer fram. Förfaringssättet förutsätter dock att man vet vad man gör och inte gifter samman motstridiga teser. (1999:17)

Empiriskt material

Vi har skapat vår empiri genom det fältarbete som utförts i Halmstad under fyra dagar i april 2009, där intervjuer med fem äldre kvinnor samt personal på en kvinnojour genomförts. Detta fältarbete baserades på strävan efter att skaffa en empiri som gav upphov till kunskap om äldre kvinnors erfarenheter och föreställningar om våld, och genom de intervjuer och observationer vi insamlat ville vi fylla upp den empiriska lucka vi ansåg fanns i ämnet. Detta är också motiveringen till att vi valt att skapa empiri genom denna metod; ett etnografiskt tillvägagångssätt. Öhlander skriver att den vetenskapliga empirin är särskild från de vardagliga erfarenheter eller betraktelser som görs utan en ”medveten och uttalad metod”. Öhlander menar också att forskaren har möjlighet att bedöma sitt material på så sätt att man kan urskilja vad i empirin som går att använda i en studie. (1999:18f)

Vidare talar Öhlander också om bilden av etnologen som skapare av ”sin empiri eller sitt material”, men tar upp kritiken mot detta och menar att fältarbetet är betydligt mer komplext eftersom intervjuer är ett socialt samspel mellan forskare och informanter. (1999:20)

Etnologerna Magnus Bergquist och Birgitta Svensson skriver inledningsvis i *Metod och minne: Etnologiska tolkningar och rekonstruktioner* om kvalitativa metoder som brukbara då man vill ”ge mening åt både händelser och intentionerna bakom människors handlingar” och att anamma både en närhet till materialet samt under analysens gång hålla en kritisk distans till detsamma. (1999:6)

Det förberedande arbetet inför fältarbetet har inneburit kontakt med en kvinnojour i Halmstad som vi hoppades kunna ge oss en överblick av våldet i Halmstad och trygghetsåtgärder. Men även med fokus på de äldre kvinnorna; om de förekom på mottagningen eller om det främst handlade om yngre kvinnor med barn. Vidare sökte vi upp en lokal pensionärsförening i Halmstad och blev hänvisade till lokal som fungerar som mötesplats för äldre och dess anhöriga. Vi tog med oss frågelistor med punkter utifrån de huvudspår som vi ville leda in samtalen på. De intervjuer som genomfördes transkriberades sedan, samt de observationer som också nedtecknades renskrevs i nästa skede av projektet.

De kvinnor vi träffade var i 70-årsåldern, med undantaget den kvinna vi mötte på stadsbiblioteket, där en mindre intervju genomfördes. Kvinnojourens personal bestod av en äldre kvinna över 65 och en lite yngre kvinna över 35. Det är i detta skede relevant att påpeka den kritik mot informantunderlaget som kan uppstå, med koppling till att alla deltagande kvinnor var nästintill yrkesaktiva, det vill säga arbetade antingen frivilligt eller hade förvärvsarbetsliknande sysslor. Undantaget är den 90-åriga kvinnan. Vi vill i detta sammanhang ta upp reflexivitet som ett ofrånkomligt begrepp; Winter Jørgensen och Philips beskriver det som ett återkommande problem för forskaren gentemot sina forskningsobjekt, eftersom även i forskningen styrs av diskursiva konstruktioner. (2000:11)

Vi valt att redigera texten så att den i enlighet med etnologen Eva Fägerborgs rekommendationer (1999:69) lättare blir begriplig och läsbar och med hänsyn till risken för identifiering fingeras informanternas namn. Dessutom vill vi påpeka att uppsatsen redovisar vår tolkning av informanternas uttalanden och det är denna tolkning som ligger till grund för våra slutsatser.

Disposition

Vi inleder med att presentera informanterna med korta utdrag från intervjuerna. Efter presentationen redovisar vi hur informanterna svarat på våra tematiska frågor för att få fram de diskursiva mönster, som döljer sig i intervjusvaren. Dessa svar ger en bild av hur äldre kvinnor gemensamt uppfattar dagens våld, och vilka erfarenheter som man delar. Den historiska aspekten, som både implicit och explicit finns inbakade i svaren och ger en jämförelser mellan nutid och dåtid, presenteras därefter.

Sju kvinnors berättelser om våld

Ebba och Sara

De första kvinnorna som via våra intervjuer presenterade sina berättelser om våld var Ebba och Sara. De jobbar på en kvinnojour. Båda har stor erfarenhet av kvinnor som utsatts för våld. Våld som mestadels sker inom hemmets fyra väggar och som oftast inte kommer till allmänhetens kännedom. Kvinnojouren är inrymd i en ordinär hemtrevlig tvårumslägenhet. Vi blir hjärtligt mottagna och sätter oss i vardagsrummets hörnsoffa, där man på soffbordet dukat fram kaffe och hembakade bullar. I rummet, som också innehåller en TV och bokhyllor med skönlitteratur, ser vi några affischer som beskriver kvinnojourens syfte och vad man erbjuder för hjälp. När vi frågar om vi får banda intervjun så får vi ett bestämt nej; de hänvisar till att de inte brukar tillåta det. Vi kommer då överens om att i stället anteckna under samtalsgången.

Kvinnojouren har funnits i 27 år och besöks årligen av ca 365 kvinnor. Dess målsättning är att utgöra ett stöd och ge eller förmedla hjälp åt kvinnor och barn som utsatts för både fysiskt och psykiskt våld. Det finns också möjlighet att för en kort tid låta utsatta kvinnor bo i en lägenhet på hemlig adress. Kvinnojouren hjälper ofta till med kvinnornas kontakt med polis, advokat, socialtjänst etc. Det finns nio frivilliga arbetare i verksamheten, och endast Sara är avlönad.

När vi frågar vilka problem som är vanligast och som leder till misshandel, svarar Ebba omedelbart: ”Det är den misshandlande mannen som är problemet, inte den misshandlade kvinnan”. Hon förtydligar detta genom att säga att det handlar om *mäns* utövande av våld och den sortens män finns över hela världen. Våldet drabbar alla kategorier av kvinnor, kategorier som exempelvis ålder, klass eller etnicitet hos vare sig offret eller förövare finns spelar ingen roll. De, för mannen, rättfärdigande argumenten kan vara att kvinnan inte lyder, att det är disk på diskbänken när han kommer hem, att han inte får mat vid rätt tidpunkt och att allt inte är som han vill ha det. Ofta består våldet av luggningar och slag i huvudet som inte lämnar synliga märken. Att det inte lämnar synliga märken påpekas ofta av männen. Det som mer kan ge upphov till våld är till exempel när kvinnan blir gravid. Vissa män känner sig då undanträngda av barnet. Av någon anledning så glider samtalet in på olika kulturers sätt att se på kvinnomisshandel. Rättsskyddet kan i vissa länder vara uruselt.

Ibland får inte ens den misshandlade kvinnan någon sympati, utan blir bara tillsagda att gå hem och vara lydiga.

Emma

Vår nästa informant, Emma som vi råkade på i kafeterian på Halmstads bibliotek, är en kvinna i 90-årsåldern. Hon satt ensam och fikade vid ett fönsterbord och hennes blick sysslade med att iaktta omvärlden. Vi frågade om vi fick lov att ställa några frågor till henne och hon svarade omedelbart ja. Emma är änka sedan en del år tillbaka och bor ca 1 km öster om Halmstads centrum. Emma förklarar att våldet mot unga kvinnor beror på att de har fel klädsel när de är ute på stan, och småskrattande säger hon med glimten i ögat: ”Dom har ju nästan ingenting på underdelen. Och sen har de inte någonting på överdelen.”(Emma s.1) Emmas bestämda uppfattning är att en sådan exponering är farlig. Själv har hon aldrig varit utsatt för våld men är rädd för att gå ut ensam om kvällarna. Om hon trots allt skulle behöva gå ut ensam en kväll så går hon mitt i gatan, för som hon säger ”försöka synas åt alla håll”. Sin uppfattning om våld bygger på vad hon upplevt via massmedia. Hon tycker det är onödigt mycket sex och våld i TV och tycker det är obehagligt att se på deckare. När Emma blickar tillbaka på 1920-1930-talet har hon en bestämd uppfattning om att vi då hade ett lugnare liv. Hon säger: ”Man hade mera respekt för varandra. Vi flickor hade mycket trevligare och bättre”.(Emma s.3) Hon antyder att unga pojkar nu för tiden ”ofta ofredar flickor”.

Asta

I en verksamhetslokal för pensionärer träffar vi Asta. Hon är 72 år och aktiv i en pensionärsförening som håller hus i samma lokal på. Som förvärvsarbetande jobbade Asta i ett kommunalt bolag.

En trygg och säker kvinna är det intryck man får av Asta. Intrycket stärks av det svar hon ger på frågan om hon känner sig trygg i Halmstad.

Jo jag är trygg i mig själv och är inte rädd för att gå någonstans. Att det finns busar någonstans i Sverige får inte hindra mig att göra det jag tycker är roligt [...] Jag är så trygg så att jag tror att jag är dum ibland. (Asta s.1).

Asta är änka och bor ensam i en liten bostadsrätt i som ligger ca 4 km västerut från centrum. Vi får reda på att det inte bor ”nyinvandrade” invandrare i hennes område. När hon

blickar tillbaka på våldet i hennes ungdom konstaterar hon att våld fanns, men till skillnad mot vad som finns i "vissa kretsar" i dag, så fanns det tidigare inte skjutvapen. Dock nämner hon senare att det ibland förekom cykelkedjor som tillhygge. Slogs gjorde man till exempel nere på östra stranden och som regel var det mellan halmstadsbor och smålänningar. Även om våldet har förändrats, kanske blivit värre, så har Asta inte själv varit utsatt. Det våld hon numera känner till har hon läst och hört via massmedia. Hon konstaterar att våld alltid har funnits och anser inte att underhållningsvåldet har någon större betydelse. Tid och plats för våld är på nätterna efter klockan tre inne i centrum när krogarna stänger. Hon nämner också McDonalds vi Stora Torg där slagskämparna kan vara i vilken ålder som helst. Hon tror att de får mer stryk än vad flickor får. (Asta s. 7)

Bengta

Bengta är 72 år och änka och är även hon aktiv i pensionärernas verksamhetslokal. Hennes bostad ligger i ett område, ca 3 km öster om centrum. Hon framhåller att hon trivs jättebra, men säger i samma andetag: "Det händer ju tyvärr en del där också. Speciellt på helgerna då fönsterkrossning brukar förekomma"(Bengta s2). Hon berättade även om annan vandalisering på området som exempelvis uppdragna träd och en nedbränd lekstuga, som hon läst om i Hallandsposten. Hennes kommentar var "Man kan nästan förstå stölder för då vill dom ju komma över någonting. Men jag har ingen förståelse för skadegörelsen" (Bengta:2). Enligt Bengta så är det "de här gängen" som ligger bakom skadegörelsen. Även om det är en del skadegörelse och bråk på hennes område så lär det vara mycket värre på området Andersberg.

Att inte ensam våga gå ut på stan understryks av att Bengta undviker att gå ut om kvällarna och när hon går till möten, gör hon det tillsammans med en väninna. "Är man två så är man trygg". En ytterligare trygghet är att bo på andra våningen och att ytterdörren låses kl 19.00. Hon har larm i handen när hon går från sin bil om kvällarna och känner alltid oro för att den ska ha blivit vandaliserad.

Bengta fastslår att det är ungdomar som vandaliserar och slåss. Men "flickorna kan nog också hitta på". (Bengta s. 4) När det gäller våldsbrott är det mest män och det handlar ofta om våldtäkter, menar hon. Bengta tycker att förövarna ska ha strängare straff. Det är inte alltid som invandrarna är de skyldiga. Olika seder och bruk blir till kulturkrockar som ofta utmynnar i bråk. Dålig ekonomi och arbetslöshet bidrar till också till våld.

Bengta blickar tillbaka och konstaterar att hon var mycket tryggare när hon bodde i ett mindre samhälle. ”Alla kände ju varandra. Det var inte alls den oron. Men så var det ju ett villaområde”. (Bengta s. 6) Hon berättar om sina barnbarn och känner en lättnad över att det inte var så oroligt, som det är nu, när hon hade egna barn. Våldet har blivit grövre. Anledningen är kanhända TV-våld och knark, vilket inte fanns på hennes tid.

Bengta känner en trygghet över att ha sina barn och barnbarn i närheten, och att de bor i ett område som är lugnare än hennes. Bengta säger i slutet av intervjun: När jag nu tänker efter så har jag nog varit väldigt negativ. Men, samhället ser ju ut så!”.

Clara

Clara är en dam som nått 78 år och nyligen blivit ensamstående. Hon är aktiv i samma pensionärsförening som Bengta. Halmstad har varit hennes hemvist sedan 6-års ålder. Hon bor ganska nära centrum. Ett område som har många gamla hyresgäster, men även barnfamiljer. Clara tycker det är ett tryggt och trevligt område och hon är inte rädd när hon går ut med sin hund om kvällarna. Men samtidigt säger hon: ”Nej, det är klart att jag inte går vid järnvägsspåren vid elvatiden på kvällen”. (Clara s. 2) Området Norre Katt anser Clara är tveksamt ur trygghetssynpunkt, eftersom där finns ”vissa element” som man får passa sig för. Med element menar hon ungdomar med ringar i öronen och piercing. Det förekommer mycket stölder inom området. Clara berättar att hon sett när tre killar höll på med att bryta upp låset på en cykel.

Brottsligheten har blivit värre nu än den var förr. Hon säger: ”Det är liksom en helt annan typ av människor. Jag menar vi var lite naiva och lite blyga på min tid”. (Clara s. 3) Hon framhåller att unga kvinnor nuförtiden är väldigt frigjorda och att deras utmanande klädsel gör att de blir mer utsatta för våld. Det var annat på hennes tid. Krogarna var inte öppna så länge och man fick inte gå dit utan målsmans sällskap. Ej heller fick man gå på niobio eller i Folkets Park utan medhavd målsman. Den moraliska fanan bars upp med hjälp av skolans lärare. Det stora nöjet var att gå på stan tillsammans med sina väninnor och flörta med pojkar. Men, man gick hem tidigt.

Clara säger att enligt tidningarna så förekommer våld både på gatan och i hemmet. I detta sammanhang nämner hon invandrare och säger: ”Dom har en annan moral och syn på saker och ting. Vi [svenskar] är mer frigjorda och dom är rädda om sina kvinnor”. (Clara s.5) På

frågan om hon tror att invandrarna slår sina kvinnor svarar hon: ”Jag tror nog att många av dem tycker att det är deras rätt att få göra så”. (Clara s.5)

Vi får veta att äldre kvinnor råkar mest ut för väskryckningar. Speciellt när de hämtar ut sin pension. Clara förebygger sådana incidenter genom att inte ha pengar och nycklar i väskan och ser sig för när hon plockar ut pengar från bankomat. Hon berättar sin erfarenhet av ”skumma typer” hon sett i ett buskage borta vid järnvägsbron. Unga killar blir påverkade av medias utbud av våld: ”så jag tror att dom härmar efter lite grand”. Clara menar här att de lär sig sparka på varandra. Hon tror däremot inte att äldre människor ser på våldsprogram. De ser på ”Så ska det låta”. Men de ser och lyssnar på nyheter och läser om våld i tidningar. Här säger Clara: ”Jovisst påverkas man. Det är hemskt”.(Clara s.7)

Dagmar

Dagmar är 70 år flyttade till Halmstad i början på 1960-talet, men bor sedan några år tillbaka i en liten ort kring Halmstad. Hon är gift och har barn och barnbarn och jobbar extra som administratör. I tidigare delen av sitt liv, när hon bodde inne i Halmstad, jobbade Dagmar som övervakare. En syssla där hon kom i kontakt med åtskilliga brottslingar, varav många kunde betraktas som grovt kriminella. Trots detta kände hon sig aldrig orolig. Hon förklarar detta med: ”Våldet var inte så grovt som de e nu och de bryr sig inte om åldern. Så är det idag!”(Dagmar s. 2) Hennes försök till förklaring utgår ifrån att samhället blivit socialt instabilt. Hon nämner ofta olika nationaliteter, socialbidragstagare samt även narkotika och arbetslöshet som tänkbara orsaker till våld.

När det gäller oprovocerat våld så inleder Dagmar med att berätta om en anhörig som blev nedslagen på en dansbana när han var arton år. Även flickor kan vara våldsamma. Dagmar återberättar vad hon hört av en polis om ett intermezzo för ett halvår sedan mellan ett par flickor på ett ”ungdomsställe”. Vi får åter reda på att området Andersberg, som har blandad befolkning är hårt drabbat av våld.

När Dagmar ser historiskt på våldet så ses våldet mer eller mindre som ett naturligt inslag i nöjeslivet. Men, våldet hade en annan karaktär och då var det alltid killarna som slogs. Hon säger: ”Man gick bakom en buske och gjorde upp med lite knytnävsslag”. (Dagmar s. 4) Detta till skillnad mot dagens, våld som förekommer i Andersberg, där vapen ofta används.

Dagmar tror att massmedia kan ha en del av skulden för folks rädsla att gå ut om kvällarna. Underhållningsvåldet har också skuld i det hela. Hon säger: "Se bara på dessa TV-spel som visas ibland. Det är ju våld där man skjuter och dödar. Det kan ju inte vara bra. Barn tar ju till sig väldigt mycket." (Dagmar s.5)

Föreställningar om våld

I detta avsnitt lyfter vi fram och analyserar svaren på de frågeställningar vi presenterade i avsnittet *Vägledande frågor och teman*. Svaren har sin utgångspunkt i informanternas erfarenhet av våld. Våld blir här ett begrepp vars betydelse kommer att innehålla många nyanser som bygger på värderingar, sanningar, myter, värdeskalor, normer och kategoriseringar av människor.

Var sker våldet?

Om man tittar på kvinnornas beskrivningar om var våldet sker så ser man en tydlig tendens; våldet är kopplat till offentliga platser i centrala delarna av Halmstad. När vi talar med Asta så definierar hon konkret var i centrum det sker: ”Och så slåss dom utanför McDonalds, i det hörnet.”[syftar till McDonalds vid Stora torg], senare säger hon: ”Alltså nu är jag ju inte så, att jag har sett något av de där slagsmålen...” (Asta s.7) Dagmar förklarar vidare varför hon menar att McDonalds i centrum ger upphov till oro, främst med barn och barnbarn i åtanke: ”Där rör ju sig väldigt mycket [människor] också.” (Dagmar s. 6)

På kvinnornas uttalanden ovan kan man applicera det diskursanalytiska perspektivet och fråga sig om kvinnornas förklaringar bygger på ett allmänt vetande, om att vissa platser är farligare och mer riskfyllda än andra, eller på personlig erfarenhet. Att det rör sig mycket människor på samma plats borde sammankopplas med tidpunkt och vilka som befinner sig där, för att man ska kunna få klarhet i hur diskursens påverkan på erfarenheten yttrar sig.

Informanterna baserar sina uppfattningar om våld på offentlig plats på varierande upplevelser och tolkningar av dessa. Asta, t.ex. har inte bevittnat våld på platsen hon anser som drabbad av gatuvåld och bygger i stället sin erfarenhet på vad media förmedlat.

När man läser i tidningarna att det har varit slagsmål mitt inne i stan här så, så är det ju [på natten det sker] När jag är hos väninnor och går hem och tar en taxi från torget vid halv två, [så säger dom:] ”hur vågar du det?” Och då säger jag att ”de börjar inte slåss förrän klockan tre”.(Asta:6)

Asta anger tidningen som källa för sina kunskaper om våldets skådeplats, samtidigt som hon visar på att det finns en samsyn bland hennes väninnor om var och när våldet sker.

Uppfattningen att våldet sker på platser där många människor uppehåller sig samtidigt är en

återkommande förklaring hos informanterna. Samtidigt uttrycker kvinnorna oro för andra platser, exempelvis platser med mycket buskage och liknande.⁹ Emma berättar: "Det har talats om Gunillaparken. Det har ju hänt att de har varit oförsiktiga och gått igenom den parken. [...] Och där är mycket buskage och buskar."(Emma s.3) Skillnaderna natt/dag och mörkt/ljust har en enorm inverkan på hur informanterna uppfattar platserna; och till detta polära tänkesätt hör även uppfattningen om "bättre" och "sämre" områden i stan.

Dagmars uppfattning om Stora Torg och McDonalds som våldspräglad plats präglas också av en mer autentisk händelse hon varit med om-då hon tillsammans med en anhörig och dennes vänner åkt förbi McDonalds och vid en folksamling fått se att en av deras kamrater "ligger mitt på gatan och på honom sitter det en stor stabil kille". Detta gjorde Dagmar "vansinnig" och hon gick ur bilen fram till killarna för att sedan låta polis ta över.(Dagmar s.15) Att platsen för henne i sig blivit förknippat med våld är alltså inte särskilt märkvärdigt; och om förekomsten av medierapportering också kan härledas till platsen gör det lätt att få både personliga och sociala berättelser bekräftade häri.

Hos tre av våra informanter beskrivs stadsdelen Andersberg som våldsamt. Bengta berättar när vi frågar henne om vandalism är specifikt för det område hon bor i:

Nä, det är det inte. ... Det finns ett område här i Halmstad som heter Andersberg. Där är det ju faktiskt ännu värre... Det är för att där är väldigt många invandrare och med olika kulturer så det är det inte alltid som det funkar ihop... och då blir det bråk. (Bengta s.3)

De andra informanterna beskriver Andersberg som en plats där "de skjuter vilt" (Asta s.3) och som är "väldigt blandat, både med svenskar och invandrare" och orden "socialklass" och "socialgrupp" förekommer i en av förklaringarna till våldet i stadsdelen. (Dagmar s.4)

Ingen av informanterna är själva bosatta i Andersberg, med undantag att en av kvinnorna berättar att hon har en släkting som bor där, och det faktum att området uppfattas som våldsamt motiveras med följande:

... men Andersberg! Det är ju betydligt... [värre än där jag bor] där kör ju poliserna ofta [...] och det är ofta hon ser polisbilen som bara kör runt för att... folk ska känna sig trygga. Det ser ju inte jag för jag [där jag bor] (Bengta s.4)

⁹ Om metoder för prevention kommer vi att ta upp i ett senare avsnitt.

När det gäller erfarenheterna av våldet i Andersberg kan man applicera både ett diskursanalytiskt och fenomenologiskt perspektiv. Den bild av Andersberg som flera av kvinnorna har liknar varandra och tycks tolkas och förklaras på liknande sätt: Andersberg enligt dessa en våldsamt plats vars orsaker kopplas till de boende där. Detta vetande om "de andra" är en tydlig markör i diskursivt producerande verkligheter. Det relevanta här är vad för framställning platsen Andersberg får genom det tankemönster som förenar våra informanter. Informanterna distanserar sig tydligt mot platsen och de boende där. Att kontrastera Andersberg mot de olika områden kvinnorna bor på, är ett sätt att urskilja hur verkningfull den konstruerade verklighet kan te sig, om man väljer att använda en diskursteorisk modell.

Det fenomenologiska perspektivet berättelserna om Andersberg kan exemplifieras med historien om den polisbil som patrullerar runt i området. Polisbilen laddas med sådan betydelse att dess blotta närvaro signalerar, för informanterna, att platsen är potentiellt farlig, eftersom bilen tycks behövas där. Samtidigt är den, som Bengta förklarar, en symbol för ett medel att minska oro och otrygghet. Frykman skriver i *Ting som redskap*: "Omgivningen blir begriplig för aktören genom de ting han eller hon känner - alltså vet att hantera och sköta." (2006:2) Vetskapen om polisbilens funktion är förutsättningen för att informanten skulle kunna dra slutsatsen att platsen är farlig på något sätt.

När sker våldet?

När vi sammanförde svaren från informanterna under temat *när sker våldet* fann vi följande gemensamma drag: Tidpunkten för våldets utövande är enligt våra informanter uppenbart kvällar och nätter, närmare bestämt efter kl 24.00, såsom vid McDonalds och efter krogbesök. Detta är *en* orsak till att äldre kvinnor inte gärna går ut på kvällar och nätter. Det man fått reda på om kvällarnas obehagligheter på stan sätter indirekt sin prägel på tillvaron hemma, speciellt framför TV. Detta framgår av följande svar från Emma när hon får frågan om hon tycker det är mycket våld på TV: "Jag tycker ibland TV är otrevligt. Anspelar för mycket på sex och våld. ... Jag sitter inte ensam och tittar på deckare sent om kvällarna. Jag störs av det. Då sover jag inte". (Emma s.4)

Våldet har här blivit ett fenomen som etsat sig fast i medvetandet och som i vissa situationer blivit en styrande faktor i människans handlande. Frykman och Gilje tangerar detta i sitt

sökande efter en ny kulturanalytisk utgångspunkt med fenomenologiska förtecken: ”Genom att gå till upplevaren blir det möjligt att se hur människor i tolkningsögonblicket inte bara lånar sin inspiration från omgivningen utan *bringar denna till livs* och får den att hända” (2003:7)¹⁰

Vem utför våldet?

På frågan om vem som mestadels står för våldet fick vi svaret ”männen” när vi var på kvinnojouren. Ett rakt svar vilket kanske är naturligt sett ut ifrån kvinnojourens erfarenhet av våld. Och förmodligen kan vi utgå ifrån att män inte söker sig till kvinnojouren vid de tillfällen som de själva blir misshandlade. Vi får reda på att de misshandlande männen som regel är mycket charmerande gentemot ”sin” kvinna i början av deras förhållande. Men i takt med att förhållandet blir seriösare förändras attityden och det verkliga riskmomentet uppstår om kvinnan blir gravid. Då upplever mannen att kvinnans fokus flyttas från honom till barnet och han får inte den uppmärksamhet som han anser sig förtjäna. Ebba menar att den här typen av män i princip är obotliga. Detta är en uppfattning om våldsutövande män som sjukliga och abnorma, vilket kan ställas mot uppfattningen av kvinnan som offer.

Den bild vi får av våldsverkaren via kvinnojouren skiljer sig markant från berättelserna som våra äldre kvinnor gav. Hos de sistnämnda, där våldsverkaren oftast är en diffus figur, utpekas han eller hon generellt som dom, de eller någon. En informant berättar till exempel om en incident mellan några unga kvinnor vid en garderob på ett dansställe: ”så kom dom samtidigt med damerna. Och så började ... dom skuffa på varandra” (Dagmar s.3). Dessa neutrum blir så småningom till pojkar, killar, ungdomar och unga män. Vi får också reda på att de i allmänhet bor inom vissa områden. Här kan vi se att den inre upplevelsen av våld får en intentionalitet, dvs. den blir riktad mot något. Något diffust som tydligen lätt kan bli pojkar, killar etc. Detta med att inte själva ha sett slagsmålen återkommer flera gånger i hennes berättelse vilket bidrar till att förövarna lätt blir till ett slags neutrum.

Intentionaliteten kan också riktas mot områden som har många invandrare, vilket framgår av

¹⁰ Jämför Michael Jacksons (1996) *Things as They Are: New Directions in Phenomenological Anthropology*. Bloomington: Indiana University Press.

följande citat: Eller som Asta säger: ”Alltså nu är jag ju inte så att jag har sett något av de där slagsmålen, men alltså adrenalininstinna är ju mest pojkar i 18-20 årsåldern” (Asta s.7)

Hur ser våldet ut?

Informanterna är överens om att våldet blivit allt grövre över tid, dock med reservation för Asta. Hon tycker liksom de andra att skjutvapen finns i större utsträckning nuförtiden, men menar att det alltid funnits våld och att människan i vissa sammanhang alltid har varit våldsam. (Asta s.5) Rädsla och oro för brott är något som Asta tydligt fränkänner sig.

På frågan om hon känner sig trygg i Halmstad vill hon av någon anledning bryta med den föreställning hon tror att vi som intervjuare har om äldre kvinnors rädslor genom att betona att man inte behöver acceptera otrygghet.

Jag har väl en reflektion om det här, [...] om man känner sig trygg, det tror jag inte beror på var man är utan hurdan man är själv. (Asta s.1)

Om man betraktar diskurserna som ett fjättrande täcke över samhället så kan det om möjligt vara viktigt för den enskilde att på sitt motsätta sig den sanning som tillskrivs dem och andra; kulturella identiteter är en annan viktig del av den enskildes uppfattning - om sig själv eller andra. Måhända att bilden av den äldre kvinnan som offer, eller präglad av rädsla för våld, är en beskrivning som informanten Asta inte vill tillskriva sig själv i detta fall. Om mötet i sig, med oss intervjuare, uppmanar till att så starkt uttrycka hur hon vill positionera och definiera sig själv går så klart bara att spekulera. Men med koppling till ovanstående konklusion, om de begränsningar en diskurs kan innebära, borde det rimligtvis även existera någon form av rebeller som vill protestera och opponera sig mot den tillskrivna ”sanningen”.

Det som informanterna också tar upp är hur våldet trots allt blivit grövre. Det är en skillnad mellan att mena att våldsbrotten, eller risken för att bli utsatt för gatuvåld, ökat och att mena att det har blivit grövre våld. Även Asta konstaterar att användandet av skjutvapen ökat i jämförelse med när hon var ung.(Asta s.3) Ökningen av skjutvapen är något som informanterna är noga med att poängtera under våra intervjuer. Att just vapnen i sig innebär ett grövre våld verkar vara underförstått hos informanterna, det är förmodligen en bekräftelse på att deras uppfattning är korrekt. I informanternas livsvärldar tycks

skjutvapnen laddas med en så tydlig och allmängiltig betydelse att slutsatsen blir att sådana vapen får representera det grövsta och mest skrämmande våldsutövandet.

När det gäller informanternas tankar kring våldsprevention så ger man ett antal exempel på företeelser och metoder som man "vet" kan förhindra gatuvåld och överfall. Bengta berättar om hur hon bär med sig larm och håller det i handen när hon är ute sent. (Bengta s.3) Clara berättar om hur hon aldrig har värdesaker i handväskan utan förvarar det i fickorna i stället. (Clara s.6) Emma menar att det är bra att gå mitt på gatan och synas tydligt åt alla håll, så att man inte smyger på trottoaren. (Emma s.4) Dagmar, som bor på landet, förklarar att hon inte har något larm, glömmer att låsa dörrarna ibland, men att hon har en hund – och det räcker. (Dagmar s.14) Asta har heller inget larm, men menar att man ska hålla i väskan för att undvika väskryckning på stan. (Asta s.7-8)

Flera av informanterna nämner också att de inte valt att bo på första våningen, med risk för inbrott eller liknande. Apropos att undvika att bo på första våningen säger Asta spontant (utan att vi frågat om olika våningsplan spelar roll för hur trygg man känner sig):

... jag bryr mig inte... jag är inte rädd för att gå hem på nätterna, jag är inte rädd för och gå i skogen, jag är inte rädd för att gå hem från bussen. Jag är inte rädd för och bo på första våningen på ett hus.
(Asta s.8)

Genom att informanten självmant tar upp denna aspekt så torde man kunna utläsa att det finns en uppfattning bland informanterna om att de uppfattar boendet som oerhört viktigt i förhållande till trygghetsfaktorn – och i synnerhet föreställningen att andra våningen i ett hus är lämpligare att bo på än första. Undantaget är igen Asta som tydligt markerar att hon inte viker sig för sådana uppfattningar. De informanter som tar upp att de inte gärna bor på första våningen menar också att de saknar att ha en mindre trädgård att rå om. Detta visar på hur informanterna styrts så pass av sin uppfattning att de helt enkelt valt bort något de egentligen vill ha, med anledning av att de inte skulle vara lika trygga.

Varför brukas våld?

Tre av informanterna nämner att de tror att kvinnor och unga tjejers utmanande klädsel är en viktig faktor i diskussionen om vad som orsakar gatuvåld mot kvinnor. Clara säger följande när vi pratar om ifall kvinnor är utsatta för våld:

Jag menar, jag såg ju några flickor, som kom igår, med någon kort kjol som slutade här [visar med händerna på låret] och så hade hon strumpor som slutade vid knäna och så bara lår och svarta strumpeband. (Clara s.4)

En av informanterna, Asta, tar inte alls upp klädseln som en viktig faktor, och den sista av de äldre kvinnorna, Bengta, markerar tydligt att hon absolut inte tycker att klädseln ska få spela någon roll:

... Dom säger ju ibland det här med våldtäkter och så, att kvinnan får skylla sig själv, om hon klär sig utmanande, och det kan jag *inte acceptera*. En kvinna ska kunna klä sig hur hon vill, mannen har ingen rätt att våldta henne, *även* om hon... klär sig utmanande. Han har *aldrig*- den rätten! (Bengta s.7)

När vi under intervjun talar om detta blir informanten upprörd och vänder sig, bokstavligen, till två av intervjuarna, två yngre kvinnor. Bengta betonar hur fel hon tycker synen på kvinnor är i detta sammanhang och påpekar att hon vänder sig emot den gängse uppfattningen som finns i samhället. Då Bengta säger ”Dom säger ju...”, så är det oklart vilka hon syftar på, men med tanke på en rad diskussioner i media de senaste åren om våldtäktsrättegångar och attityder inom rättsväsendet mot kvinnor, är det sannolikt att informanten därifrån hämtat delar av sin uppfattning om klädselns roll.

De informanter som menar att klädseln på ett eller annat sätt har betydelse för utsattheten bygger sin uppfattning på att det finns våldsvverkare, i synnerhet män, som inte klarar av att se på kvinnorna utan att skada dem. Dagmar berättar också att hon brukar säga till sina barnbarn att de inte ska klä sig så vulgärt, med korta kjolar och urringat, och menar då att risken för att bli utsatt av förövarna, som inte är riktigt friska, minskar. (Dagmar s. 16)

De äldre kvinnorna uppfattar överlag att yngre kvinnor och tjejer klär sig utmanande, och en del av dem skulle således vilja att de klädde sig mer propert. Man ogillar kläderna för att de är sexualiserande. Risken för att kvinnorna skulle komma i kontakt med ”perverterade” män ökar då, enligt informanterna. Det är en föreställning om det utmanande, vulgära och å andra sidan välklädda, ordnade som kopplas ihop med konflikten om det friska, ofarliga och sjukliga, perverterade - när kvinnorna beskriver offren och förövarna.

En annan förklaring som informanterna ger är alkohol och drogers inverkan i gatuvåldet. Tre av de fem äldre kvinnorna talar om alkohol och andra drogers negativa effekt på människor och menar att det är kring krogarna i stan som mycket av våldet uppstår. De övriga två nämner inte vare sig alkohol eller droger.

Dagmar uttrycker i intervjun hur ”det meningslösa våldet” är fullständigt obegripligt. Hon ger ett exempel som handlar om att bli nedslagen på ett uteställe utan anledning, det är ett provocerat våld hon inte förstår eller kan ge någon förklaring till. (Dagmar: s. 3) För informanterna innebär provocerat våld det våld som sker plötsligt, begått av en bekant eller främling, på en offentlig plats. Att Dagmar har svårt att greppa hur det ”meningslösa och provocerade” våldet uppstår är inte särskilt märkligt. Finns det ingen tydlig orsak blir föreställningen att detta våld drabbar vem som helst, när som helst. Vilket också gör informanterna till potentiella offer eftersom de tydligt avsäger sig allt våld själva, samt i de flesta fall, har olika metoder för att undvika att hamna i sådana situationer.

Ytterligare en genomgående förklaring till våldet beskriver hur området Andersberg på olika sätt gynnar uppkomsten av våld. Informanterna menar att ”kulturkrockar” uppstår mellan det informanterna känner som den svenska, mer frigjorda kulturen och flera olika kulturer som inte fungerar ihop med den svenska, eller andra kulturer. Här framträder ett tydligt ”vi och dom”-tänkande, där Andersberg är ett exempel som två av de fem äldre kvinnorna väljer att använda som argument för att deras uppfattning är korrekt. Dagmar kopplar även samman Andersberg med, inte bara ett invandrantätt – och därför problematiskt område, utan också en källa till våld där är ekonomiska förutsättningar saknas hos många. Hon säger:

[Om Andersberg] Det är ju ett område som är väldigt blandat, både med [svenskar och invandrare]... jag tycker inte om att använda ordet socialgrupp. [...] Men där har ju varit en hel del sådana där vapen... (Dagmar s. 4)

Begreppet klass förekommer och god ekonomi kopplas samman med skötsamhet. Här jämför Bengta med ett mindre samhälle utanför Halmstad där varken våld eller oro för våld förekommer. (Bengta s.9) I diskussionen om klass förklaras bilden av den våldsbenägne som någon som p.g.a. ekonomiskt och socialt utanförskap begår brotten.

En förklaringsmodell som också tas upp är den bristande respekten och disciplinen hos unga. Flera informanter menar att skolan blivit för slapp och att de unga fått alltför lite uppfostran av sina föräldrar, som därmed svikit sina barn. Här lyser även frågan om den bristande moralen idag igenom, vilket även kan kopplas till de äldre kvinnornas förklaring till våld som ursprung av kulturella krockar. Vad man egentligen försöker uttrycka är att tankar om moral och etik förändrats – men också att toleransen för våld minskat. D v s att våldet blivit accepterat på ett annat sätt idag, som tillåter mer våld och mindre respekt för

andra. En av informanterna menar att den politik som den folkpartistiske skolministern Jan Björklund driver, med krav på större ordning och redan i skolan, är helt inne på rätt spår. Samma informant menar också att du-reformen varit ett nederlag i detta sammanhang. (Clara s.3) Genom att Clara exemplifierar med du-reformen menar hon att språket som sådant är viktigt. När vi frågar Dagmar om du-reformen vid ett senare tillfälle håller även hon med om att du-reformen hade fördelar i och med den respekt de menar ordet hade. Nu kan man visserligen ställa sig frågan om informanten egentligen tycker du-reformen hade sådan stor påverkan, eller om det var det faktum att vi intervjuare aktualiserade frågan. Den närhet och familjära ton som ordet "Du" har i jämförelse med "Ni" menar Dagmar är ett exempel på hur man kan komma att tappa respekten för den man tilltalar. (Dagmar: s. 10)

Ur ett diskursteoretiskt perspektiv, där språket fyller en oerhört viktig funktion, kan man fundera över hur du-reformen, exempelvis, ses som ett nederlag. Då relationen barn och vuxen rubbas och distansen mot "de andra" påverkas förändrar den diskurs som de äldre tagit för självklart.

Andra förklaringar till gatuvåld är att TV påverkar unga och osäkra pojkar, så att de härmar beteenden som generar våld. Vi får exempel på hur media talar alldeles för mycket om sex och hur TV-spel har dåligt inflytande på ungdomarna. Detta kopplas samman med hur man uppfattar ungdomarna som några som har behov av att visa tuffhet och kaxighet inför varandra. I vår undersökning ses många ungdomar ofta som absorberande tvättsvampar vilka gärna låter sig inspireras av vår tids våldskultur.

Hur har våldet förändrats?

Frågeställningen *hur har våldet förändrats* belyser de tankar och reflektioner som mer eller mindre spontant framkommit under intervjuerna. Det som då togs fram från våra informanternas tidiga levnad kan liknas vid ett slags minnenas arkiv som belystes och jämfördes med dagens aktuella våldsdebatt. Det kan då till exempel röra sig om hur nutidens avsaknad av respekt, rädsla för våld eller synpunkt på hur unga kvinnor klär sig nuförtiden. Ta bara Emmas reflektion över frågan om hur det var när hon var ung – omkring 1930. Hon svarar eftertänksamt: "Det var så länge sen. Jag var så ung. Det var inte våld... Det var helt annorlunda. Man levde ett helt annorlunda liv då än nu. Särskilt ungdomen" (Emma s.3).

Hon framhåller att man förr hade mer respekt för varandra och att flickor hade det bättre. ”Nuförtiden blir flickorna ofredade. Förr i tiden skojade man” (Emma s.3).

Här kan nu följande spekulativa frågor ställas; vad är det för signaler eller koder från omgivningen som formar Emmas uppfattning om den tid hon nu lever i? Hur uppfattas innehållet i den dialog mellan unga människor som en äldre kvinna råkar höra på stan? Emma kanske uppfattar det som att ”unga pojkar ofredar flickor” och tänker ”vi flickor hade det trevligare”. Hon nämner att respekten var större förr. Följande fråga kan då ställas. Att pojkar tilltalar flickor behöver väl inte vara detsamma som att ofreda? Svaret kan bli både ja och nej, vilket följande resonemang kan belysa. Ordet *ofreda* kan ha en stark betydelse, men kan kanske här jämföras med att *ta kontakt*. ”Man skojade med varandra” säger Emma, och vad menar hon med det? Vi får då försöka sätta oss in i betydelsen av skillnaden mellan att *skojas* och att *ofreda*. Något som kan kopplas samman med det paradigmskifte som otvetydigt måste ha skett under Emmas levnad. Språkbruket förändras och bildningen av nyord gör att ord som förut hade en stark laddning blir idag avdramatiserade. Detta gör att banden mellan gårdagens och dagens diskurser har förtvinat och en osäkerhet uppstår om vad som gäller nuförtiden i umgänget ungdomar emellan. Resultatet blir att fragment från de äldre kvinnornas umgängesformer under ungdomstiden framstår för dem som det enda rätta.

Frågeställningen utvecklas nu till följande; Uppfattar dagens flickor de unga pojkarnas *ofredande* som verbalt våld? Sett i skenet av att respekten försvunnit kan ofredandet tolkas som en del i ett accepterat mönster som efterlevs när dagens ungdom försöker få kontakt med det motsatta könet. I så fall kan vi bara konstatera att kontexten i den nutida diskursen har blivit annorlunda, vilket medför att betydelsen av dagens *ofreda* och gårdagens *skojas* fortfarande har samma betydelse även om Emma har svårt att känna igen sig.

När vi får jämförelse mellan nutid och dåtid så kan lätt en känsla av att det historiska ”vardagsvåldet” var mindre farligt och endast framstår som en krydda i umgängeslivet. Att man gick bakom en buske och gjorde upp med knytnävarna var inte något var märkvärdigt. Vi kan också märka en viss romantisering av våldet vid Astas beskrivning av slagsmål vid östra stranden mellan halmstadsbor och smålänningar. Slagsmål som blir än mer skrämmande när vi får reda på att cykelkedjor ibland användes som tillhygge. Det är även händelser som skulle kunna klassas som lokaletnisk antagonism. Här kan man undra om dagens våld till vissa delar byggs med hjälp av nationalistisk antagonism?

Vi har fått konstaterat att östra stranden och Folkparken kunde vara våldets arenor i våra informanternas ungdom. Men hur var det inne i centrala Halmstad? Svaret fick vi av Asta. ”Visst fanns det [även slagsmål inne i stan], men på den tiden fanns ju stora stadiga poliser som gick ute och gick på gatorna. Dom syns ju inte nu” (Asta s.5). Detta med vetskapen om att poliser fanns ute på gatorna, men för den delen inte alltid syntes, bidrog kanske till ett lugnare samhälle är något som för tankarna till Foucaults panoptikon (allseende) och därmed genereras frågan; Kan vår tids övervakningskameror ersätta det mänskliga i vårt behov av trygghet?

I detta sammanhang kan det konstateras att bo i ett mindre samhälle, eller ett i ett villaområde, skapar en viss trygghet. På den tiden Bengta var gift och bodde i ett mindre samhälle kände hon inte samma rädsla som nu gör i sin lägenhet.

Clara tycker att brottsligheten har ändrat sig mycket från tiden då hon var ung. Brottsligheten har blivit mycket värre. Sedan ger hon en förklaring som ger en inblick i den diskurs som var rådande i hennes ungdom och som hon betecknar som naiv.

Det är liksom en helt annan typ av människor [nu för tiden]. Jag menar vi var ju lite naiva och lite blyga på den tiden. Ja det var väl på sin höjd en blottare som man var rädd för ... och så någon fyllehund.
(Clara s.3)

Efter hand som samtalet fortskrider serverar Clara fler jämförelser mellan nutid och dåtid. Här använder vi etnologens blick och ser på Claras kritiska förhållningssätt gentemot nutidens du-reform som något hon uppfattar som främmande.

Vi ser här exempel på Foucaults tankar om övervakning kopplat till makt i följande uttalande av Clara: ”Man fick inte gå på niobio utan att man hade målsmans sällskap. ... Och det var ju lärare som gick på stan och kollade detta. ... Det hörde till reglerna i skolan” (Clara s. 4). Två detaljer som gjorde att det var lugnare i hennes ungdom.

Om nutidens uteliv och nöjen har en tendens att innehålla mycket våld. Hur var det då förr? Ja, av Clara (s. 4-5) får vi veta att nöjet på hennes tid var att i väninnors sällskap vandra upp och ner på Storgatan i Halmstad. Ett oskyldigt nöje som vars höjdpunkt kunde vara en stilla flört med förbipasserande pojkar som, om man hade tur, kunde invitera till biografens sjuföreställning. På vintern åkte man tiomannabob på Galgberget. Att vara ute sent, var det inte tal om ”Man fick ju tider hemifrån som man faktiskt höll ... det var inga som sprang på

kvällarna”. (Clara s. 4) Detta till skillnad mot hennes granne. En ung man som börjar sitt festande tillsammans med sina kompisar hemma hos sig och vid ettiden på natten ger sig ut på stan. Förutom att flickor inte ansågs kunna gå ensamma på krogen på Claras tid så fick flickor inte heller gå i Folkparken, ”det var inte fint”, dessutom söp och slogs man där. Slagsmålen var dock inte av samma kaliber som de är i dag. Clara säger: ”... det förekom ju inte att man gick och sparkade någon människa i huvudet”. (Clara s.6)

Beträffande massmedias rapportering om nutidens våld och elände så drar Clara (s. 7) sig till minnes om att media även förr kunde innehålla våld. Hon konstaterar att under åren 1939-1945 handlade nyheterna i radion nästan bara kriget. Dock nämner hon inte att krigsrapporteringarna på något sätt skulle kunna ha påverkat vardagliga våldet i samhället.

Emma (s. 5) kan inte direkt minnas något som hade med våld att göra från sin ungdomstid. Hon avslutar intervjun skrattande med följande välkända devis: ” Det var bättre förr!”

Dagmar (s. 11) säger också att hon tycker att det var bättre förr, samtidigt som hon menar att detta inte är en accepterad uppfattning idag.

Sammanfattning

Våra resultat i denna undersökning har visat att rädslan för våld är något som kvinnorna ser allvarligt på, dock är det en rädsla som fokuseras på det offentliga våldet. Huvuddelen av informanterna upplever gatuvåldet som grövre och mer vanligt idag, jämfört med när de var unga. Man menar också att våldet sker i centrum och på området Andersberg. Att det främst är unga män som är våldsverkarna är informanterna överens om. De berättar också att våldet sker på kvällar och nätter i anslutning till krogar och restauranger. Flera av de intervjuade kvinnorna drar sig därför att vara ute sent, även om det finns undantag bland dem som menar att våldet inte får styra ens liv så pass mycket att man inte vågar gå ut.

Informanterna har alla olika metoder för att förhindra att bli utsatta för gatuvåld av olika slag, alltifrån att handskas försiktigt med värdesaker till att bära larm. Förklaringarna till varför våldet uppstår kopplas bland annat till vår tids brist på respekt, ekonomiskt och socialt utanförskap.

Avslutningsvis vill vi framhålla kvinnojurens perspektiv av våld, som visar på en helt annan syn än vad våra övriga informanter har. Man anser att det mesta av våldet förekommer i hemmet och inte, som oftast betonas, på offentlig plats. Vilket också styrks av SCB:s siffror om att endast 1 % av de äldre drabbas av gatuvåld. För den sakens skull vill vi inte förringa de äldre kvinnors rädsla för våld, eftersom rädsla får konsekvenser i ett samhälle.

Vår förhoppning med vår studie av ett antal äldre kvinnors erfarenheter i Halmstad, är att vi tillfört intressanta synpunkter till diskussionen om gatuvåld.

En fortsatt studie i ämnet hade kunnat innebära en mer omfattande jämförelse över kvinnojurens erfarenhet och de äldre kvinnorna. Dessutom hade det varit intressant att få ett bredare spektra av informanter, eftersom de äldre kvinnorna i detta fall, i allra högsta grad, var mycket aktiva och talföra.

Källor och litteratur

Arkiverat material

Halmstad, Länsmuseum i Halmstad

Informationsfolder, *Ett slag på käften – det oprovocerade våldets skepnader och verkningar*

Lund, Folklivsarkivet (LUF)

Intervjutranskriptioner och observationsreferat insamlade under fältarbete i Halmstad d. 16-19 april 2009. (Se bifogad kodnyckel)

Internet

<http://www.brottsoffermyndigheten.se> (2009-05-24)

<http://hallandsposten.se> (2009-03-30)

<http://www.aftonbladet.se> (2005-02-06)

<http://www.regeringen.se> (2009-05-27)

Litteratur

Bergquist, Magnus & Svensson, Birgitta 1999. *Metod och minne – etnologiska tolkningar och rekonstruktioner*. Lund: Studentlitteratur

Ehn, Billy & Löfgren, Orvar 1982: *Kulturanalyser*. Malmö: Gleerups Utbildning AB

Filosoflexikonet, 1988. Stockholm: Bokförlaget Forum

Frykman, Jonas 1992: Biografi och kulturanalys. *Självbiografi, Kultur, Liv*.

Levnadshistoriska studier inom human- och samhällsvetenskap. Tigerstedt,

Christoffer, Roos, J. P. Och Vilkkö, Anni (red.). Stockholm/Skåne: Brutus Östlings Bokförlag

Frykman, Jonas 2006. Ting som redskap. I: *Rig*, nr 2

Frykman, Jonas & Gilje, Nils 2003: *Being There*. An Introduction In. I: Frykman, Jonas & Gilje, Nils (red.) *Being there: new perspectives on phenomenology and analysis of culture*

- Frykman, Jonas & Gilje, Nils 2003: En betraktelse över Michael Jacksons (1996) *Things as They Are: New Directions in Phenomenological Anthropology*. Bloomington: Indiana University Press
- Fägerborg, Eva 1999: Intervjuer I: Kaijser, L & Öhlander, M. (red.): *Etnologiskt fältarbete. Lund: studentlitteratur*
- Stattin, Jochum, 1990: *Från Gastkramning till Gatuvåld. En etnologisk studie av svenska rädslor*. Stockholm: Carlssons Bokförlag
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise 2000: *Diskursanalys som teori och metod*. Översättning Sven-Erik Thorell. Lund: Studentlitteratur
- Öhlander, Magnus 1999: Utgångspunkter I: Kaijser, L & Öhlander, M. (red.): *Etnologiskt fältarbete. Lund: studentlitteratur*